

Lokaal cultuurbeleid, (immaterieel) erfgoed en participatie: hoe verknopen?

CONCRETE INSPIRATIE*

** dit zijn slechts mogelijke insteken.
Bij evt. uitwerking moet al het
voorafgaande wel nog worden
toegepast...*

A. DE RONDE VAN DE (DEEL)GEMEENTES

Betrek inwoners, groepen en verenigingen bij het vertellen van een verhaal verbonden aan de plek waar ze wonen. Kies een thema dat leeft en mensen aanspreekt: een bepaald feest of traditie is ideaal, maar denk bvb. ook aan dialect, een bepaalde site die sterke invloed heeft op de omgeving, een industrietak of ambacht ...

Een "Ronde van de (deel)gemeente(s)" heeft al in verschillende gemeentes resultaat geboekt en biedt ook voor anderen potentieel. Bouwen aan een netwerk, nieuw publiek bereiken, ontmoeting stimuleren, sensibiliseren rond ICE en erfgoed(werk), informatie verzamelen ... Een dergelijke actie brengt het allemaal samen.

- ➔ In Aarschot organiseerde het museum een participatieve *tentoonstelling* i.s.m. de verenigingen van een bepaalde deelgemeente. Dat smaakte naar meer...
- ➔ In **Tessenderlo** ondersteunt de cel Evenementen lokale kermissen onder de noemer 'Ronde van de gehuchten'. *Kermis en feestcultuur* zijn ICE bij uitstek: door iedereen gekend en gekoesterd, zeker op lokaal niveau. Waarom niet proberen om gelijktijdig aan dit initiatief een traject op te zetten waarbij op elke kermis kermisherinneringen worden verzameld die in het volgende dorp worden tentoongesteld?
- ➔ De discussie tussen **Scherpenheuvel en Zichem** blijkt nog steeds niet uitgedoofd. Misschien is het verzamelen en ontsluiten van het verhaal van vroeger of nu, mét stem van hedendaagse inwoners een leuke manier om de eeuwige discussie aan te grijpen om ontmoeting te creëren? Maak een klankband die over alle marktpleinen schalt, zet een expo op (over Zichem in Scherpenheuvel en omgekeerd), geef een krant uit ...
- ➔ In **Huldenberg** zijn feesten in verschillende deelgemeenten met (grote of kleinere) erfgoedinslag: Rocchusommeganck (Huldenberg), Feest van Sint-Antonius (Loonbeek), Halloween-wandeltochten (Sint-Agatha-Rode), Sacramentsprocessie (Neerijse), paaseierenraap (Ottenburg) (Meer info: www.huisterdijle.be). Er is ook een link te maken met de kermissen die recent opleefden, maar nu terug dreigen aan dynamiek te verliezen.
- ➔ **Herselt** beschikt over een levendig arsenaal aan goed gekende *dorpsfiguren en volksverhalen*. Ideaal om een (interactieve) *theaterwandeling* van te maken. Gemeenteoverschrijdend maar toch aantrekkelijk door de lokale herkenbaarheid?

PRAKTIJKTIP!

- * Het Museum voor 1 Dag is ideaal om op evenementen verhalen, getuigenissen, ideeën of voorwerpen te verzamelen. De handleiding vind je [hier!](#)
- * De Stad Kortrijk en Leca vzw zetten nav Erfgoeddag 2014 [een pop-up expo op mét bijbehorende foorkrant](#).
- * Toer d'Amour was een (sociaal-artistiek) project dat werkte aan de sociale cohesie in een plattelandsgemeente. [Laat je inspireren door een praktijkgericht verslag!](#)

B. TOERISME EN CITYMARKETING

Erfgoed (onroerend, materieel en immaterieel) wordt vaak gezien als dankbare toeristische attractie. Daar is op zich niks mis mee, maar de kunst bestaat erin om een dergelijk toeristisch project uit te breiden tot een erfgoedproject dat bovendien ook de inwoners aanspreekt en betreft. Grijp dit aan als een kans om lokale erfgoedwerking, gemeenschapsvorming én toerisme te verknopen!

- ➔ Streekproducten worden in veel plattelandsgemeentes aangewend als toeristische extra's. Ze hebben vaak –meestal- een link met ICE: ambacht, streekeigen fruit- of groentesoorten, eet- of drinkcultuur ... In **Aarschot** ging men via een participatief proefproject op zoek naar de smaak van een streekbier dat verdwenen was. Via ruik- en proefsessies spraken inwoners hun collectief geheugen aan om zo goed mogelijk de oorspronkelijke smaak te evenaren. Het resultaat: een nieuwe versie van een oud product, ge(s)maakt met en door de eigen bevolking!
- ➔ 'Op reis in je eigen gemeente': dit educatief project was in **Beernem** een groot succes. Waarom niet uitbreiden naar volwassenen?
- ➔ In **Diest** wordt in 2018 het Oranjejaar gevierd. Dit feestjaar wordt door de stad met ondertitel 'Oranjestad' sterk ondersteund, maar leeft niet bij de bevolking. Maak van de nood een deugd en grijp het feestjaar aan om te onderzoeken hoe bekend of onbekend de herkomst van die ondertitel is. Wat betekent het vandaag voor de inwoners en wat heeft het vroeger betekend. Organiseer een "oranje"-inzameling die naast een historische expo een beeld geeft van oranje vandaag (en mensen via hun eigen bijdrage naar de historische expo lokt). Hou ludieke publieks- en prikacties die de bevolking nieuwsgierig maken. Ga op zoek naar sporen van oranje in de omgeving. Werk rond migratieverhalen van Nederlanders ...

PRAKTIJKTIP!

- [Kick off Handmade in Brugge](#): leg de vinger op wat er leeft in de stad en breng dit naar buiten. Brugge koos ervoor de rijkdom aan ambachten in de stad als insteek te nemen. Via het project Handmade in Brugge gaat Brugge voor een stad van baanbrekend vakmanschap.

C. GROTE CULTUUR-(TOERISTISCHE) EVENEMENTEN

Bij veel gemeentebesturen leeft de wens voor het uitwerken en organiseren van culturele evenementen die de gemeente een bepaalde uitstraling meegeven. Vaak zijn dit gelegenheden waarvoor heel wat extra budget, tijd en personeel wordt vrijgemaakt. Maak hier als gemeente een opportuniteit van om zo breed mogelijk doelen te verwezenlijken. En waarom dan ook geen erfgoeddoelen? *Tracht er bijvoorbeeld een luik inventarisatie en documentatie van het lokaal erfgoed aan te koppelen, betrek de inwoners en hun beleving, vertrek vanuit een erfgoedthema, gebruik het evenement om een groot publiek te bereiken en te sensibiliseren voor het lokaal en hun persoonlijk erfgoed ...*

- ➔ In **Herselt** leeft de idee om een grootse openluchtvoorstelling op poten te zetten rond een thema uit het verleden. Dit project biedt verschillende opportuniteiten:
 - Inspiratie & uitwisseling: Naburige gemeente Westerlo heeft hier reeds ervaring mee, dus praktijkervaring uitwisselen lijkt een eerste stap.
 - Keuze van het thema: ga voor een thema dat lokaal leeft en toch ook naar het verleden verwijst; iets waar meer onderzoek rond gewenst is; iets wat bedreigd wordt op één of andere manier; ... Dergelijk theaterproject is een ideale gelegenheid voor research, evt. door externen. Zoek een leuke, ludieke insteek die mensen meevoert naar het verleden (en het heden). Vb. Kruiwagenkoers, volksverhalen ...

- Participatie:
 - werk met lokale verenigingen en individuen: vb. toneelverenigingen, figuranten, ambachtslui, naaisters ... Er kan actief gewerkt worden met workshops die enerzijds vorming zijn en anderzijds resultaat opleveren (bvb. met werklozen, jongeren, ... rond drama, maar evengoed rond decorbouw, muziek- en geluid, research, interviews afnemen ...) Daarnaast kan de 'buzz' rond de voorbereidingen ook doorgetrokken worden naar het publiek: een oproep naar bepaalde objecten, herinneringen ... levert niet enkel info + reclame voor het project op, maar ook inventarisuitbreiding (privécollecties) en contactpersonen. Ook het thema en de voorstelling kunnen stapsgewijs uitgediept worden met de inwoners, via try-outs, commentaarsessies door eigentijdse getuigen of experts, deelprojecten in de vorm van workshops ...
- Erfgoed-ontsluiting: Rond het gebeuren kunnen tentoonstellingen, publicaties ... uitgewerkt worden die sensibiliseren en mensen warm maken voor erfgoed en erfgoedwerking.
- Erfgoedactoren: kunnen hier een actieve rol opnemen. Deze voorstelling kan voor de (pas gestarte) erfgoedcel een manier zijn om hun documentatie over een bepaald onderwerp uit te breiden, contacten op te doen en nieuwe geïnteresseerden of vrijwilligers te werven, te experimenteren/voeling te krijgen met technieken van participatief documenteren en mondelinge geschiedenis, hun werking en doelstellingen te ontsluiten ...

Opgelet! Dergelijk project kan veel opleveren, maar onderschat de (tijds)investering niet! Het is van belang om de juiste partners aan te trekken: sociaal-artistieke organisaties, erfgoedactoren, sociaal-culturele verenigingen ... Zorg dat je weet waar je aan begint en waar je naar toe wil, opdat het resultaat een positieve ervaring is die smaakt naar meer!

PRAKTIJKTIP!

Voorbeelden van sociaal-artistieke organisaties met erfgoedprojecten:

- Klein Verhaal (www.kleinverhaal.be)
- De Figuranten (www.defiguranten.be)
- Victoria Deluxe (www.victoriadeluxe.be)
- Lokale projecten: www.hart-podium.be (blog)
- Landen 800 jaar
- ...

D. STADSONTWIKKELING – RUIMTELIJKE ORDENING

Vaak worden bepaalde sites, monumenten, industrieel erfgoed ... ingezet voor jeugdwerk, verenigingen, creatief ondernemers, ambachtslui ... Deze fysieke nabijheid kan zeer stimulerend werken voor nieuwe ideeën, samenwerking, kruisbestuiving.

Daarnaast zijn nieuw te ontwikkelen stadsdelen, stadsontwikkelingsprojecten, herbestemming ... zeker ook gelegenheden om rond erfgoed, ICE en participatie te werken. Vaak zijn deze projecten gelinkt aan de evolutie van de omgeving, het landschap met sporen van het verleden, bepaalde noden van de maatschappij ...

- ➔ In **Tessenderlo** huizen een aantal verenigingen in een oude molensite, waaronder een archeologische vereniging, imkervereniging, molenvereniging, werkgroep ecologie... Deze verenigingen hebben samen TEO opgezet voor meer erfgoedoverleg en samenwerking.
- ➔ Het plattelandsproject **De Merode** wil de regio ontsluiten naar toeristen toe. Niettemin heeft de ontwikkeling van de as met toegangspoorten ook een

belangrijke invloed op de omgeving en kan dit een aanleiding zijn om de bevolking meer te betrekken. Bvb. een publieksbevraging rond de Maagdentoren en welke rol die zou kunnen spelen voor de omgeving? Een mappingproject rond de as de Merode van vroeger tot nu? Een wandeling met historische en landschapsinformatie, maar tegelijk ook weetjes en anekdotes van de lokale bevolking? Het betrekken van scholen via een erfgoededucatief project? ...

- In **Diest** wordt momenteel de grootse restauratie en herbestemming van de Citadel voorbereid. In eerste instantie wordt een kunstproject ([Citadell'arte](#)) op poten gezet waarbij kunstenaars actief op zoek gaan naar bijdragen van het publiek. Aangezien de renovatie enkele jaren zal duren en de uiteindelijke bestemming voor alle vleugels nog niet vast ligt, is een groter participatieproject mogelijk: laat verenigingen gedurende enige tijd resideren in de citadel om mogelijke invullingen te onderzoeken, laat het publiek voorstellingen doen in een grootscheepse publieksbevraging/brainstormoefening, zet een testcase op met ambachtstlui, creatief ondernemers en 'makers' ... ICE en erfgoed kunnen hierbij zeker aan bod komen, denk maar aan ambachten, repetitieruimtes voor fanfares, circusschool, maar ook aan linken met de oorspronkelijke functie van het gebouw, de oud-bewoners, het uitzicht op de omgeving ... Er zou bvb. jaarlijks een nieuw invullingsproject met bijbehorende oproep kunnen worden gekozen, binnen een bepaalde thema/uitgangspunt/vraagstelling.

Om de resultaten van dergelijke projecten duurzaam te maken, is het belangrijk dat de participatie ergens toe leidt. Zorg ervoor dat

- *er effectief inspraak kan/zal zijn in de uiteindelijke bestemming*
- *de testcases realistisch ingeschat worden en alle kansen krijgen om (relatief) representatief te zijn voor een langere werking*
- *er vooraf nagedacht wordt over de manier waarop alle initiatieven worden gedocumenteerd en geëvalueerd*
- *er naast de open oproep en uitnodiging voldoende gezocht wordt naar andere partners, out-of-the-box-invullingen ...*
- *er een voortdurende en open communicatie is zodat mensen weten wat er gebeurt met wat ze bijdragen, wat de evoluties zijn, waarom bepaalde keuzes worden gemaakt ...*

PRAKTIJKTIP!

- In het [projectarchief van tapis plein](#) vind je verschillende voorbeelden van 'mapping'projecten: Vestingkaart Ieper, Showroom ZB, Keurig Verborgen, Conceptnota stadsporaal, Brugge langs de onderkant ... tapis plein deelt met plezier haar ervaring in een gratis vragenuurtje!
- Het Van Abbemuseum experimenteerde met 'verenigingen in residentie' met [het project Museum of Arté Util](#)
- Er zijn tal van voorbeelden van tijdelijke invulling en herbestemming te vinden in binnen- en buitenland, op websites als www.thuisindestad.be, <http://www.kennisbankherbestemming.nu/> ...

LEESTIP!

Over 'Mental mapping' in [faro tijdschrift 7 \(2014\) 3](#). Hou de website van FARO in de gaten voor het vormingstraject dat hoogstwaarschijnlijk volgt in 2015!

E. CULTUUREDUCATIEVE WERKING

- In zowat alle gemeentes wordt ingezet op de 'cultuureducatieve' werking. In de praktijk blijkt dit vaak eerder te gaan om kunsteducatie en -creatie. Erfgoededucatie maakt hier minder deel van uit, terwijl dit vaak gepaard zou kunnen gaan. Bovendien biedt het 'brede school' principe, dat in veel gemeentes wordt onderschreven, ook potentieel voor DKO, projecten van jeugddienst, etc. Het gaat erom dat je voor elk project in alle mogelijke richtingen op zoek gaat naar versterkende elementen, ook in de richting van archieven, erfgoedverenigingen, ICE-verenigingen (imkers, molenaars, (folk)muzikanten, verhalenvertellers).

Ideeën:

- in de marge van een tentoonstellingsproject een samenwerking opzetten met DKO waarbij het erfgoed onderwerp van een opdracht wordt
- projecten opzetten met scholen, waarbij de minder voor de handliggende technische scholen misschien wel een link hebben met ICE (denk maar aan landbouw, voeding en ambachten?)
- Ook (volks)verhalen, verhalenvertellers en vertelkunst, kinderliedjes en sinterklaastradities zijn voorbeelden van erfgoed die ideale onderwerpen zijn om met jonge doelgroepen aan de slag te gaan.
- Omgevingsonderwijs: vertrek vanuit de omgeving (monument, molensite, straatnamen ...) en breng erfgoed in kaart of ga op erfgoed-onderzoek uit, aan de hand van kunst(creatie), muziek en geluiden, woordkunst ...

PRAKTIJKTIP!

Als straten gaan praten, Katho Expertisecentrum Erfgoededucatie ([meer info](#))

Lomap, Capture the neighbourhood, <http://www.lomap.be/>

Sven De Martelaere over omgevingsonderwijs ([meer info](#))

Stap in je stad (Brugge, BruggePus)

Schoolproject in Beernem "Op reis in je eigen gemeente"

Soundtrack van de Demerbroeken ([meer info](#))

Let met ziel ([meer info](#))

De WAK (Week van de Amateurkunsten) kan bvb. ook ingezet worden om extra te werken rond ICE, denk maar aan ambachten, muziek, verhalen theater, ...

- In **Diest** zet men bvb. geslaagde projecten op met kunst en jongeren, dit kan misschien uitgebreid worden naar erfgoed, kunst en jongeren? In **Aarschot** testte men reeds een kennismakingsproject uit voor scholen op de site waar verschillende culturele diensten gehuisvest zijn, waarom niet zoeken naar uitbreiding naar andere richtingen, themabezoeken (zelfde thema in bib, museum, jeugddienst ...) ...

- In **Herselt** houdt men jaarlijks internationale uitwisseling tussen scholen en met gastgezinnen. (Immaterieel) erfgoed, het leren kennen van elkaars tradities en gebruiken, vormt hier een belangrijk onderdeel van.

F. MONDELINGE GESCHIEDENIS ALS DOCUMENTATIE VAN ICE

Het verzamelen van verhalen en getuigenissen kan interessante informatie opleveren over immaterieel erfgoed. Bvb. een project rond verhalen over het platteland en landbouw levert kennis op over bepaalde technieken, kennis van de natuur, omgang met het landschap, ... Mondelinge geschiedenis is een dankbare techniek voor een intergenerationeel scholenproject.

- ➔ De 'werkgroep erfgoed' van de gemeente **Edegem** wil ook verhalen van Edegemenaren in kaart brengen. Dit biedt mogelijkheden om samen te werken met de woonzorgcentra. Kan er worden samengewerkt met woonzorgcentra om rond bepaalde tradities en gebruiken in Edegem en hiervoor oudere Edegemenaars interviewen? Op deze manier wordt erfgoed 'geïntegreerd' in de welzijnssector.
- ➔ In Beernem werd een project rond mondelinge geschiedenis ivm begraafplaatsen succesvol uitgevoerd door cubeco en vrijwilligers. Als eindproduct werd een publicatie samengesteld die bijzonder goed onthaald werd bij de bevolking. Maar wat doe je na dit project met de verzamelde informatie en getuigenissen? Ligt er potentieel in een samenwerking de plaatselijke bibliotheek voor archivering en ontsluiting. Digital storytelling kan een interessante methodiek zijn om interviews te verwerken en ontsluiten voor een breder publiek, dit soort projecten kan tevens tegemoet komen aan de doelstellingen rond mediawijsheid bij ouderen. Hte gebruik maken van ICE en erfgoed in het algemeen kan een interessante aanleiding vormen om rond te werken in dergelijke projecten voor senioren!
- ➔ Herinneringsboek: Nav jubilea (subsidies) samenwerking opstarten tussen familie, heemkring, fotografieopleiding/fotoclub ... Waarbij verhalen worden verzameld via interviews, oud beeldmateriaal wordt verzameld, gedigitaliseerd en geïnventariseerd ... als interessante opdracht en ter beschikking stellen van expertise door de betrokken verenigingen en mooi aandenken voor de betrokken familie?

PRAKTIJKTIP!

- [Natuurbeleving met ouderen. Herinnering aan het leven op het platteland](#): Een project rond reminiscentie, natuurbeleving en verzamelen van ICE bij ouderen, opgezet door Vorming Plus ism erfgoedwerkers en natuureducatieve centra.

LEESTIP!

- FARO dossier Mondelinge geschiedenis
- www.immaterieelerfgoed.be

G. ICE als KATALYSATOR VOOR DIVERSITEIT

Diversiteit is zowel etnische diversiteit als leeftijdsgebonden diversiteit, gender, inkomensgerelateerd ... ICE zit overal in dagdagelijkse levens van mensen en vormt daardoor vaak een ideale insteek voor ontmoeting.

- ➔ In **Beernem** heeft men door ervaring vastgesteld dat zaalhuur voor Romafeesten beter niet gecombineerd wordt met verhuur van andere zalen in het gebouw, gezien de vrij uitbundige en luidruchtige sfeer. Misschien kan deze vaststelling de aanleiding vormen voor een project rond feestcultuur, waarbij bvb. ook 100dagenviering aan bod kan komen, babyborrels en nieuwjaarsrecepties? Hou een jaar lang alle vieringen bij via een format van babbelbox, fotoproject, vitrinekast (hoe wordt er versierd), ... en ontsluit via een expo, met een feestje ...
- ➔ Ook in **Beernem** is een sterke Noord-Zuidwerking actief waarbij een aantal inwoners 'persoonlijke' projecten in het Zuiden steunen. Immaterieel erfgoed: ambachten, tradities ... kan ook hier een interessant verbindingselement vormen. De actuele hype rond DIY, naaien en handwerk kan bijvoorbeeld ingezet worden voor goede doelen (naaiclubs, Femma, workshops en volwassenenvorming), maar ondertussen ook educatief worden ingezet voor uitwisselen van traditionele technieken en patronen. De link met missienaakringen uit het verleden is dan ook niet veraf.

H. ANDERE AANKNOPINGSPUNTEN MET ICE en PARTICIPATIE

- Lokaal ICE opnemen in **onthaalinitiatieven** voor nieuwkomers: belangrijk aspect in voeling met de lokale tradities + nieuw draagvlak voor het voortbestaan en doorgeven ervan. Kan ook aanleiding vormen voor ontmoeting tussen 'oude' en 'nieuwe' inwoners.
- ICE binnenbrengen in alle mogelijke (toeristische) wandelkaarten, fietsnetwerk, straatnamen en infoborden, ... Link met trage wegen, ruitersporen, ...
- LINK ICE + **groen**:
Actuele ecologische en transitiebeweging: tradities en praktijken van vroeger worden weer relevant: inmaken en verwerken van groenten en fruit, leven volgens seizoenen, vergeten groenten en urban gardening en kringlooptuinen, ...
Maar ook: landschapsbeheer (schapen hoeden), stiltetoerisme, projecten als Koesterburen, duurzaamheid in het algemeen.
Veel van bovenstaande linken met groen kunnen ook met **landbouw** worden gelinkt en zo de ogenschijnlijk tegengestelden groen/ecologie en landbouw verbinden. Bovendien worden veel 'tuinprojecten' ook gelinkt aan tijdelijke invulling en herbestemming, welzijn en sociale inclusie en integratie ...
- Erfgoedparticipatie en **teambuilding**: de historiek van een werkplek kan interessante aanleiding vormen om personeel meer te betrekken, bvb. wanneer het gaat om verplichte verhuisoefeningen. Grote en kleine (mental) mappingmethodieken zijn hier aan de orde.
- Kinderopvang, Huis van het Kind, vrijetijdsaanbod voor **kinderen en jongeren** ... zijn allemaal aandachtspunten in strategische meerjarenplannen waarbij ICE niet ver te zoeken is. Ook rond **sport** (duivensport, vinkenzetten, boogschieten, petanque, vissen, ...) als ICE kan worden gewerkt.